

Danku György

Gondolatok a Földabrosz adatbázis alapját képező térképgyűjteményről

2020 augusztusában indult az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) digitális térképes tartalomszolgáltatása. A *Földabrosz* elnevezésű¹ online felületen jelenleg döntően könyvtáralapítónk, *gróf Széchényi Ferenc* (1754–1820) egykori több ezer darabos térképgyűjteményéből mintegy ezer nyomtatott térképmű látható és tanulmányozható.

Nem véletlen, hogy éppen a nagy értékű alapítói gyűjteménnyel indítottuk könyvtárunk újabb digitális szolgáltatását. Ferenc gróf térképgyűjteménye ugyanis amellett, hogy gyűjteményünk magját képezi, az európai térképtörténet műveinek egyik kincsestára, számos újkori ritka, esetenként unikális művet foglal magában. Jóllehet Széchényi Ferenc 1802-ben alapvetően nemzeti könyvtárat kívánt létrehozni könyv-, kézirat-, térkép-, metszet- és éremgyűjteménye felajánlásával, azonban 1819-ben, pár hónappal halála előtt, a nemzetnek adományozta a soproni könyvtárban őrzött, nem hungarika térképeket tartalmazó könyv- és térképgyűjteményét is.

A gróf már az *I. Ferenc* (1768–1835) királynak 1802 márciusában német nyelven írt felségfolyamodványában szolt térképgyűjteményéről: „Felséges Uram! Alulírott ifjúságától kezdve fáradtságot nem kímélve és nagy költségek árán szerezte meg magának azt a gyűjteményt, amely egyrészt közvetlenül, másrészt közvetve Magyarországra és a hozzátartozó országokra vonatkozik, amely a) nyomtatott könyvekből, b) kéziratokból, c) érmékből, d) rézmetszetekből, e) címerekből, f) térképekből [és] g) a Magyarországra vonatkozó térképeken kívül még mintegy 5000 darabot számláló, legkitűnőbb szárazföldi és tengeri térképek gyűjteményéből áll.”²

Mint látható, Ferenc gróf büszkén említi a „mintegy 5000 darabot számláló”, a világ egészét átfogó, szinte minden földrésznek és azok számos különféle részterületének térképét is magában foglaló, hatalmas, sok kötetben, illetve tékában tárolt térképgyűjteményét. Mivel az 1802-es alapítással Ferenc gróf szándéka egy nemzeti könyvtár létesítése volt, első térképadománya ezért alapvetően csak hungarika térképeket tartalmazott. Ez a gyűjteményrész számításunk szerint mintegy hatszáz-hatszázötven térképműből állt.³ Széchényi 1802 és 1819 között is rendszeresen vásárolt a nemzeti könyvtárnak térképeket, de az igazán nagylelkű adományt 1819-ban tette, amikor a fentebb már említett, döntően nem hungarika térképgyűjteményét is a már működő országos könyvtárnak adományozta. Ez a gyűjtemény mintegy kétezer egyedi térképművet és körülbelül száz atlaszkötetet tartalmazott.⁴

Széchényi Ferenc térképgyűjteménye méretében és tartalmi gazdagságában összemérhető az európai uralkodók, arisztokraták és gazdag polgárok által az újkorban, így a 18. században is létrehozott térképgyűjteményeivel. Ez annak ellenére így van, hogy Ferenc gróf valójában nem tartozott az igazán megszállott gyűjtők közé. A döntően az 1780-as években vásárolt térképekkel alapvetően olyan gyűjteményt kívánt létrehozni, amely a világ földrajzának egészében segítheti tájékozódását.

A térképgyűjtés lényegében egyidős a 15. században induló modern térképkészítéssel. A gyűjtés igazi fellendülése azonban a 17. század második felére esett, amikor az elsősorban nyugat-európai készítők és kiadók egyre növekvő számú térképpel látták el az európai térképpiacot. E korszak egyúttal a földrajzi felfedezések időszakával is egybeesett, így az európai térképkészítők és -kiadók messzi tájak korábban soha nem ismert vidékeit és lakóinak életét is igyekeztek bemutatni egyre növekvő méretű világleíró, a korszak büszke öntudatával kozmográfiai atlaszoknak nevezett kiadványaikban.⁵ A korszak vezető ismeretterjesztési célú, kereskedelmi keretek között működő, elsősorban holland atlaszkiadói már a század közepén többszáz, leíró szövegekkel kísért térképet tartalmazó, 10–12 kötetes atlaszokat is képesek voltak megalkotni. A gyűjteményes jellegű változatok, melyek egy-egy ország, régió vagy éppen város többféle térképét tartalmazták, számunkra, a kései utókor térképhasználói számára eléggé nehezen érthető módon még a 18. században sem szorultak háttérbe. Ellenkezőleg, ekkor váltak igazán népszerűvé. A nagyobb európai kiadók, leginkább a hollandok és a hozzájuk felzárkózó francia és német kiadók többbezes, sőt a legnagyobbak akár tízezret is meghaladó számú térképkinálattal várták a vásárlókat és a gyűjtőket.

Az alapvetően ismeretterjesztési célú atlaszkartográfia széles körű piaci népszerűsége ellenére egy másik térképkészítő irányzat és gyakorlat vált a század folyamán mind fontosabbá. A térképkészítés ugyanis éppen ebben a században mozdult el erőteljesen a geográfiai-topográfiai pontosság hangsúlyozásának, és ami ezzel együtt járt, az egyre racionálisabb, egyre műszakibb, egyre „szárazabb”,

így a díszítéseket is mindinkább mellőző térképek készítése irányába. Ebben a században jöttek létre az első jelentősebb állami, jellemzően katonai irányítás alatt álló topográfiai térképező intézetek is.

*Franciaország első országos topográfiai felmérése alapján készült háromszögelési hálózatokat bemutató geodéziai térképe, 1744.
(OSZK Térkép-, Plakát- és Képtár – Raktári jelzet: TR 2.927)*

Az ismeretterjesztő célú, kis méretarányú atlasztérképeket készítő önálló kartográfiai intézetek megalakulására azonban még a 19. század első feléig-közepéig várni kellett. A 18. század második felében működő kartográfiai műhelyek döntően még mindig családi, rokonai kézműves vállalkozások voltak, amelyek a hagyományos rézmetszéses technológiát alkalmazták, térképeiket réz nyomólemezekre metsztették. Valójában ezek a réz nyomólemezek képezték egy-egy kiadó vagyonának döntő részét, amelyek akár száz-százötven éven át is forgalomban maradhattak, így több kiadó több generációja is birtokolhatta és használhatta őket. Ha szükségesnek látták, az elkopott nyomólemezeket felújították, és ha indokoltnak vélték a térképek tartalmát is módosították.

Széchenyi Ferenc térképgyűjteményét tehát olyan átmeneti korszakban hozta létre, amikor a régi térképkészítési hagyományok még elevenen éltek, és akár évtizedek óta piacon lévő művek is megszerezhetőek voltak. Egy-egy országról, tartományról, városról vagy akármely kisebb-nagyobb részterületről különböző kiadók térképeinek tucatjai is elérhetőek voltak a könyv- és műkereskedői piacon. Mivel a metrikus, topográfiai pontosság a kor atlaszkartográfiájában nem volt a legfontosabb követelmény, ezért a már régeinek számító művek továbbra is széles körben eladhatók voltak, és vevőkre találtak. A kiadók számára ez igen előnyös volt.

Az akár sok évtizeddel korábban készült művek iránti érdeklődés fenntartása érdekében a század legnagyobb kiadói, így például a holland *Covens-Mortier*⁶ vagy

a német *Homännische Erben*⁷ tanácsokkal is segítették a gyűjtői szenvedély hajtotta vevőket abban, hogyan tudnak kedvük, érdeklődésük és persze pénztárcájuk szerint egy-egy sokkötetes gyűjteményes atlaszt összeállítani.

A 18. században a térképgyűjtés igen népszerűnek számított, és a mai értelemben vett gyűjtők száma is jelentős volt, akik szinte minden elérhető művet igyekeztek megszerezni.⁸ Így jöttek létre a térképgyűjtés történetének mindmáig legnagyobb gyűjteményei, mint a német *Bernard Moll* (1697–1780) több mint tizenkétezres kollekciója,⁹ illetve *Jobann Friedrich von Rybiner* (1732–1803) svájci gyűjtő mintegy tizenhatezer művet számláló gyűjteménye.¹⁰ Voltak persze olyanok is, mint a francia geográfus-kartográfus *Jean-Baptist Bourguignon d’Anville* (1697–1782), aki szakmai szempontokat követve a térképeket téves, pontatlan, már elavult adataiktól kívánta megtisztítani, és ehhez az alapvetően kartográfusi munkához igyekezett a lehető legtöbb térképet összegyűjteni. A több mint tízezer művet számláló kollekciója ma a francia nemzeti könyvtár térképgyűjteményének alapértékei közé tartozik.¹¹

Széchenyi grófot azonban inkább azok közé a térképgyűjtők közé sorolhatjuk, akik megelégedtek a kisebb, csupán két-hármezer művet magukban foglaló gyűjteményekkel. Azonban ezek a gyűjtemények is az egész világnak, illetve egy-egy földrajzi területnek, földrésznek, országnak, tartománynak, városnak akár tucatnyi különféle térképét is tartalmazhatták. Ez jellemzi Ferenc gróf térkép-

Jacob von Sandrart: Oroszország-térkép, 1688–1701.

Könyvtáralapítónk, Széchenyi Ferenc eredeti térképgyűjteményében tucatnyi, különböző időszakokban készült Oroszország-térkép található.

(OSZK Térkép-, Plakát- és Képgyűjtemény – Raktári jelzet: TR 7.674)

gyűjteményének nagyobbik, nyomtatott művekből álló részét is. Az eredeti grófi gyűjtemény *Tibolth Mihály* (1765–1833) által 1789-ben vagy 1790-ben összeállított kéziratok katalógusa fennmaradt. Ennek segítségével elemezve az összegyűjtött térkép- és atlaszanyagot, összességében inkább tekinthető a grófi gyűjtemény majd két-háromszáz év kartográfiai termését őrző sokkötetes gyűjteményes jellegű világtalaszoknak, mintsem egy alapvetően újabb, frissebb térképekből álló, gyakorlati célokat szolgáló gyűjteménynek. Habár a kollekció összeállításakor érzékelhető törekvés volt tapasztalható egy-egy földrajzi terület legújabb, tehát geográfiai-topográfiai pontosság szempontjából jobb, modernebb, így a térbeli tájékozódásra is használhatóbb térképeinek a megszerzésére.

Természetesen ma még inkább becsüljük a grófi adomány gyűjteményes jellegét, hiszen számos, az európai kartográfia ma már igen ritka térképművének példányait is megőrizte számunkra. Ezt a több mint kétezernyelcszáz művet magában foglaló nyomtatott gyűjteményrészről ezért joggal tartjuk az egyetemes kartográfia egyik alapgyűjteményének, amely a világ sok más hasonló, döntően közintézményekben őrzött kollekciójával együtt a kartográfia történetre vonatkozó ismereteink egyik, ha nem a legfontosabb forrását képez.

A grófi gyűjteménynek kisebb, csupán mintegy tíz százalékát alkotják a kéziratok művek.¹² Ezek készítési módjukból adódóan a legtöbb esetben egyedi alkotások. Ezek között a kéziratok térképek között találjuk az egész grófi gyűjtemény legértékesebb és legkülönlegesebb térképpalkotásait. Így a Széchényi Könyvtár legkorábbi kartográfiai dokumentuma, az olasz *Grazioso Benincasa* (1400 k.–1482 u.) olasz tengerész és térképkészítő 1474-ben készült hajózási atlasza is a kéziratok gyűjteményéhez tartozik. A navigációs célú kis atlasz lapjai a Földközi-tenger és a Fekete-tenger partjait ábrázolják.¹³ Széchényi grófot, aki az 1790-es évek végén a Dráva-szabályozás királyi kormánybiztosa is volt, igencsak érdekelték, részben a biztos munkavégzése, részben saját birtokainak okán is a vízrendezési problémák és azok megoldási lehetőségei. Kéziratok térképgyűjteménye is tükrözi ezen érdeklődését.¹⁴ Nemcsak a történelmi Magyarország és a hozzá tartozó társországok vízrendezési, folyószabályozási, mocsárlecsapolási térképeinek tucatjai találhatók meg benne, de Európa, sőt még Amerika egy-egy részterületének ilyen tematikájú térképeit is őrzik a gyűjtemény. Így például tartalmazza Mexikóváros egyik fontos, nagy forrásértékű, 17. század eleji vízrendezési-lecsapolási térképét is.¹⁵

A gróf vízrajzi kérdések iránti érdeklődése magyarázhatja azt is, hogy mind a kéziratok, mind a nyomtatott gyűjteményrész számos különleges, esetenként unikális hajózási térképet és atlaszt is tartalmaz. Elég, ha itt csupán a gyűjtemény két bőrrre rajzolt, 17. század eleji holland hajózási térképét, *Hessel Gerritsz*nek (1580/81–1632) az Indiai- és az Atlanti-óceánt ábrázoló műveit említjük. Az Indiai-óceánt és partvidékeit bemutató térkép, amelyet Gerritsz a Kelet-Indiai Társaság hajósai számára készített, még azzal a felfedezéstörténeti különlegességgel

is bír, hogy a kartográfia történetében elsőként ezen a térképen tüntették fel az 1616 novemberében holland hajósok által felfedezett nyugat-ausztrál partokat.¹⁶

A grófi gyűjtemény értékeinek, a ritkaságoknak és különlegességeknek a felsorolását akár vég nélkül is folytathatnánk.¹⁷ Széchényi Ferenc egykori gyűjteménye azonban könyvtárunk mai térkép- és atlaszgyűjteményének csupán egyik, bár kétségtelenül legértékesebb részét képezi. A gyűjtemény, döntően még a 19. században, adomány és vétel formájában jelentős mértékben bővült, minek köszönhetően olyan jeles térképgyűjtők anyagával bővült, mint *Illésbázy István* (1762–1838), *Jankovich Miklós* (1772–1846) és *Horvát István* (1784–1846).¹⁸

Széchényi Lajos (1781–1855), Ferenc gróf legidősebb fia 1827-ben tett nagylelkű, tízezer forintos alapítványa az 1880-as évekig járult hozzá gyűjteményünk gyarapodásához.¹⁹ Mindenképpen meg kell itt említenünk a 19. század második felében élt, olasz származású *Lanfranconi Enea* (1850–1895) pozsonyi vízmérnököt, akinek nagy értékű, döntően hungarika térkép- és atlaszgyűjteménye, amelyet 1895-ben vásárolt meg a magyar állam, az újkori európai térképkészítés történetének igen értékes kollektója.²⁰

Jóllehet a kötelespéldány törvény a 19. század eleje óta létezik, ennek a hatása a könyvtár térképállományának gyarapítására azonban a kiegyezés előtti években igen csekély volt. Jelentősebb gyarapodás mind a tematikát, mind a mennyiséget tekintve a 20. század első felében történt. E korszak gyarapodásából ki kell emelnünk az Állami Földmérési Térképtártól másodpéldányokként a könyvtár térképgyűjteményéhez került több ezer település kataszteri térképanyagát, amely később, a 20. század végén további jelentős és hiánypótló adományokkal gyarapodott. Legalább ilyen nagy hatása volt gyűjteményünk gyarapodására annak,

Bucheld János: Verőce vármegye, 1794. A térkép egykoron a Festetics-gyűjteményhez tartozott, 1795-ös másolata viszont a Széchényi-féle kéziratos gyűjteményben található. (OSZK Térkép-, Plakát- és Képzőművészeti Múzeum – Raktári jelzet: TK 1.686)

hogy a 20. század elején szervezetileg a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartozó Néprajzi Múzeumból a Festetics család egykori térképgyűjteményének jelentős része átkerült az akkor szintén a múzeum intézményi keretei között működő Széchényi Könyvtárhoz. Ennek döntő része egyedi kéziratos mű, amely számos jelentős értékű, leginkább 18. századi térképet tartalmaz.

Gyűjteményünk anyagának gyarapodására számottevő hatással volt az úgynevezett szocialista korszak központosító politikája, amelynek keretében nagy mennyiségű, jórészt iskolai, a korban már elavultnak tekintett térkép- és atlaszállomány került gyűjteményünkhöz. A 20. század másik fontos történelmi-politikai eseménye, az 1989-es rendszerváltás is jelentős gyarapodást hozott számunkra. Az 1989 utáni húsz-huszonöt évben sikerült, döntően társintézményunktől, a Hadtörténelmi Múzeum Térképtárától másodpéldányok formájában megszerezni a gyűjteményünkből hiányzó (1:10 000–1:50 000 léptékű) topográfiai térképműveket.²¹ Fontos, mindenképpen említést érdemlő gyarapodás történt az 1990-es évek közepén, amikor az Akadémiai Könyvtár felszámolta régi térképgyűjteményét. Ekkor többszáz újkori, nagy értékű térképmű került gyűjteményünkbe.²² Szintén értékes gyarapodást jelentett táruink számára az ELTE TTK Természetföldrajzi Tanszékének Lágymányosra költözése. Mintegy kétszáz értékes régi térkép- és atlaszmű került át a tanszéki könyvtárból az OSZK tulajdonába. Már 21. század eleji gyarapodást jelentett számunkra a Kartográfiai Vállalat átalakulása, melynek során megszüntették a nagy múltú intézet könyv- és adattárát. Az egykori, európai rangú intézet sok száz atlasza könyvtárunk már meglévő, nemzetközi léptékkel mérve is jelentős, mintegy ötezer kötetes atlaszgyűjteményét tette még gazdagabbá, még értékesebbé. A vállalat az 1960–80-as években elsősorban saját művei, térképek, atlaszok szerkesztéséhez szinte a világ minden országára kiterjedő alaposággal gyűjtötte a földrajzi és a tematikus atlaszokat. Különösen értékesek számunkra a hozzánk került nemzeti atlaszok kötetei, mivel saját, már meglévő igen jelentős nemzeti atlaszgyűjteményünk vált így még teljesebbé.

A Földabrosz adatbázisban az érdeklődők számára elérhető művek számát terveink szerint már ebben az évben is jelentős gyűjteményrészekkel kívánjuk bővíteni. Elsőként Széchényi Ferenc egyedi kéziratos térképgyűjteményét töltjük föl az adatbázisba. Ezt követően, szintén még ez évben szeretnénk a grófi gyűjtemény teljes, egyedileg nyomtatott térképanyagát elérhetővé tenni az adatbázisban az érdeklődők és a kutatók számára. Valószínűleg már csak 2022-ben lesz lehetséges egy további fontos gyűjteménycsoportnak, a majd kétszáz évet átfogó, kéziratos és nyomtatott térképműveket is tartalmazó megyetérképeknek az adatbázisban történő közzététele. Távlati terveink között szerepel az adatbázisban elérhető gyűjteményrész bővítése, és a térképállomány georeferálása. Ennek a modern térinformatikai módszernek a segítségével a régi térképművek a téri torzításokat kiküszöbölve a mai modern térképekkel is könnyebben összehasonlíthatóvá válnak, ami a kutatói munkát is nagyban segíti.

Jegyzetek

1. A földabrosz kifejezés legkorábbi használata Apáczai Csere János: *Magyar Enciklopédia* című művében található, de csak a 19. század folyamán vált általánosan használttá a mappa és a földkép szavak mellett a térkép megnevezésére. In: Kiss Lajos: *Magyar írók a térképről*. Budapest, Magyar Térképbarátok Társulata, 1999. 6., 10. p.
2. „Euer Majestaet! Unterzeichneter hat von seiner Jugend an mit anhaltender Mühe und grossen Unkosten folgende bloß Ungarn und die dahin gehörigen Länder mittel oder unmittelbar angehende Sammlungen sich angeschafft, als a) von gedruckten Büchern; b) von Handschriften; c) von Münzen; d) von Kupferstichen; e) von Wappen; f) von Landcharten; g) Außer den Ungarn betreffenden Landcharten, noch eine beyläufig aus 5000 Stücken bestehende Sammlung der vorzüglichsten Land und See-Charten.“ Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, A 39-1082-288,2
3. A 2000-es évek elején indult az OSZK Térképtárában az alapítói térképgyűjtemény részletes katalogizálása. Mivel a meglévő és azonosítható egykori grófi gyűjtemény mérete és a könyvtártörténeti irodalomból ismert számok jelentősen eltértek egymástól, ezért a szerző a 2010-es évek második felében megkísérelte tisztázni, Ferenc gróf valójában mekkora gyűjteménnyel is rendelkezett, és annak mely részeit adományozhatta a nemzetnek. A vizsgálat eredményeit egy 2018-ban megjelent tanulmány foglalja össze. Danku György: *Gróf Széchenyi Ferenc térképgyűjteménye a számok tükrében. Gyűjteményrekonstrukció és eredményei*. In: *OSZK 215. Tanulmányok egy évforduló tiszteletére*. Szerk. Deák Eszter, Dede Franciska, Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár : Gondolat Kiadó, 2018. 78–106. p.
4. A számok tekintetében meglévő jelentős eltérés döntően abból adódik, hogy *Tibolt Mibály* (1765–1833), aki Ferenc gróf titkára és gyűjteményeinek őre, gondozója volt, nem műszámot, hanem fizikai darabszámot számolt és vezetett egykori térképjegyzékében. Ezért szerepel az alapítói felajánlási levélben ötezret is meghaladó szám, míg a ma meglévő és azonosítható egykori grófi gyűjtemény mintegy 2800 mű 5200 lapját, darabját tartalmazza. A gróf által adományozott műveknek, vizsgálatunk szerint mintegy 15-20 százaléka azonban elveszett, eltűnt. A további részleteket lásd Danku György 2018-as tanulmányában.
5. Ezek a kozmográfiai művek egyszerre voltak egy földrész, egy ország, egy tartomány vagy épp egy-egy város szöveges és térképi leírásai, 'descriptioni', ahogy az a korszakban az atlasztérképek jelentős részének latin címében mindmáig olvasható. Idővel azonban, jórészt a 18. század közepétől, megváltozott a térképeknek és a szöveges leírásoknak a kapcsolata, egyre kevésbé maradtak egyazon mű, kiadvány részei. A világleíró atlaszok késői leszármazottai a sokkötetes lexikonok, amelyek esetében a szöveges információ túlsúlya ellenére számos változatukhoz, főleg a nagyobb, patinás kiadványokhoz még ma is tartozik atlaszkötet. A kozmográfiai műfaj és a gyűjtéstörténet további részleteit lásd Danku György: *Széchenyi Ferenc nyomtatott térképeinek gyűjteménye*. In: *Gróf Széchenyi Ferenc térképeinek és atlaszainak katalógusa. 1. kötet. Kézírtas térképek és atlaszok = The Catalogue of count Ferenc Széchenyi's maps and atlases. Volume 1. Manuscript maps and atlases*. Szerk. Plihál Katalin, Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár : Osiris Kiadó, 2020. 26–78. p.

6. A kiadót 1685-ben a francia származású *Pieter Mortier* (1661–1711) alapította Amszterdamban. Halála után felesége, *Amelia 3-Gravesande* (1666–1719) irányította az üzletet. Az ő halálát követően, 1721-ben fiuk, *Cornelis Mortier* (1699–1783) és *Johannes Covens* (1697–1774) vette át az így Covens & Mortier névre keresztelt cég irányítását, amely a 18. századi Európa legnagyobb térképkiadó vállalata lett. A cég a 19. század első felében is tovább működött, csak 1866-ban szűnt meg.
7. A kiadót *Johann Baptist Homann* (1664–1724) a század elején, 1702-ben alapította. Halála után előbb hat éven át, 1724 és 1730 között fia, *Johann Christoph Homann* (1703–1730), azt követően pedig Johann Christoph sógora, a rézmetsző *Johann Michael Ebersperger* (1695–1760) és Christoph egyetemi évei alatt megismert barátja, *Johann Michael Franz* (1700–1761) irányította az 1730-tól Homännische Erben néven működő térképkiadót. A század második felében Franz és Ebersperger rokonai kezébe került a cég. A 18. század legjelentősebb német térképészítő műhelye 1813-ban szűnt meg, amikor *Christoph Fembo* (1781–1848) megvásárolta a cég árukészletét.
8. Az egyes gyűjtők érdeklődése szerinti specializáció már ebben a korban is megfigyelhető. Voltak gyűjtők, akik általános, egész világra kiterjedő gyűjteményeket, míg mások saját szülőföldjük, országuk térképeit gyűjtötték, de voltak, akiket inkább a topográfiai vagy éppen a történelmi térképek érdekelték, és voltak, akik folytatva a korábbi századok hagyományát, a gyűjteményeikbe látképeket, történelmi, építészeti témájú metszeteket, sőt akár tárgyak metszeteit is felvették. A Széchényi-gyűjtemény is számos történelmi témájú metszetet és látképet tartalmazott, jóllehet ezek száma a teljes gyűjteményben nem volt jelentős. A történelmi témájú metszetek többségét jelenleg a Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában őrzik.
9. A gyűjtemény ma a brnói Morva Könyvtárban található. A könyvtár a gyűjteményt digitalizálta, lásd: <https://mapy.mzk.cz/en/>. (2021.06.26.)
10. A gyűjtemény a bázei Egyetemi Könyvtárban található. A kollekción digitalizálták, lásd: https://www.ub.unibe.ch/research/special_collections/map_collections/ryh/index_eng.html (2021.06.26.)
11. A D’Anville-gyűjteményt részletekben digitalizálják. A Franciaországra vonatkozó rész 2000 óta, az Afrikára és Itáliára vonatkozó rész 2004 óta érhető el a könyvtár Gallica adatbázisában. <https://gallica.bnf.fr/html/und/cartes/cartes?mode=desktop> (2021.06.26.)
12. Ez 264 művet jelent, jóllehet ma a Széchényi-gyűjteményhez tartozónak tekintjük a *Széchényi Lajos* (1781–1855) által 1827-ben létrehozott Széchényi-alapból a 19. században vásárolt további tíz kéziratos térképet is. Ennek okát és további részleteket lásd Danku György 2018-as tanulmányában.
13. Az OSZK Kézírtárában őrzött mű rövid ismertetője könyvtárunk Földabrosz nevű térképtörténeti blogján olvasható. Írás Krisztina: *Egy itáliai klasszikus a 15. századból. Grazioso Benincasa hajózási atlasza az Országos Széchényi Könyvtár Kézírtárában.* = Földabrosz, 2017. március 2. <https://blog.oszk.hu/foldabrosz/egy-italiai-klasszikus-15-szazadbol-grazioso-benincasa-hajozasi-atlasza-az-oroszagos> (2021.06.26.)
14. A nyomtatott térképgyűjteményben is találunk ilyen témájú műveket.
15. A térképet és annak jelentőségét nemrégiben rövid tanulmányban ismertettük. Gyuri Danku: *Is this original? A manuscript map of the Mexico valley by Adrián Boot.* = *Imago Mundi*, 68. évf. 2016. 79–87. p.
16. A térkép rövid ismertetője szintén az OSZK honlapján elérhető Földabrosz blogon olvasható. Danku György: *Hessel Gerritsz: Az Indiai-óceán hajózási térképe, 1621.* = Földabrosz,

2016. április 13. <https://blog.oszk.hu/foldabrosz/hessel-gerritsz-az-indiai-ocean-hajozasi-terkepe-1621> (2021.06.26.)
17. A grófi gyűjtemény történetéről, az állomány összetételéről és jellegéről több tanulmány jelent meg a kéziratok gyűjteményrészről 2002-ben megjelent kötetben. Lásd *Gróf Széchenyi Ferenc térképeinek és atlaszainak katalógusa. 1. kötet. Kézírtos térképek és atlaszok = The catalogue of count Ferenc Széchenyi's maps and atlases. Volume 1. Manuscript maps and atlases.* Szerk. Plihál Katalin, Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár : Osiris Kiadó, 2020. 9–143. p. A nyomtatott művekből válogatva az elmúlt években hat kamarakiállítás rendeztünk. Az ekkor bemutatott térképek többsége (172 mű) jelenleg is megtekinthető a könyvtár honlapján: *Kincsek Gróf Széchenyi Ferenc könyvtáralapítónk térképgyűjteményéből. Egy kozmográfiai atlasz különlegességei.* <https://szechenyiterkep.oszk.hu/> (2021.06.26.)
18. E jeles személyek könyv-, kézirat-, térkép- és egyéb gyűjteményeiről lásd Berlász Jenő: *Az Országos Széchenyi Könyvtár története 1802–1867.* Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár, 1981. 217., 237–242., 246–253., 278–208. p. A Jankovich Miklós térképgyűjteményével kapcsolatos ez évben végzett kutatásokat ismerteti a könyvtár blogfelületén megjelent *Mit tudunk Jankovich Miklós térképgyűjteményéről* című írás: <https://nemzetikonyvtar.blog.hu/search?searchterm=jankovich&searchmode=OR&submit=Keres%C3%A9s>. (2021.06.26.)
19. Széchenyi Lajos alapítványáról lásd Berlász Jenő: *I. m.* 208–210. p.
20. Az OSZK Térképtára gyarodásának történetéhez lásd Patay Pálné: *Az Országos Széchenyi Könyvtár Térképtárának története (1802–1946).* In: *Az Országos Széchenyi Könyvtár évkönyve 1986–1990.* Fel. szerk. Kovács Ilona, Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár, 1994. 277–297. p.
21. A szocialista korszak szigorú térképhasználati szabályai miatt a topográfiai térképműveket csak a Hadtörténeti Múzeum Térképtára gyűjthette, így az ebben a korszakban készült jelentős topográfiai térképművek nem kerülhettek be gyűjteményünkbe.
22. A gyűjtemény sok értéke közül itt csupán a 18. század közepén és második felében készült angol megyetérképeket említjük, amelyek az egyetemes kartográfia történet legszebb alkotásai közé tartoznak. Az Akadémiától hozzánk került gyűjtemény mintegy húsz ilyen pompás, esetenként óriás méretű angol megyetérképet rejt magában.
-
-